ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Researches. 2023;38(2):245-253 10.58209/geores.38.2.245

A Spatial analysis of right to the city indicators: A case study of Ahwaz metropolis

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Gholami M.[1] *MA*
Saberi H.[2]* *PhD*
Toghyani Sh.[3] *PhD*
Shams M.[4] *PhD*

How to cite this article
Gholami M, Saberi H, Toghyani Sh, Shams M. A Spatial analysis of right to the city indicators: A case study of Ahwaz metropolis. Geographical Researches. 2023;38(2):245-253.

[1]Department of Geography and Urban Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran
[2]Tourism Research Center, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran
[3]Urban Planning Department, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran
[4]Geography Department, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran

Correspondence
Address: Tourism Research Center, Najafabad Branch, Islamic Azad University, University Boulevard, Najafabad, Iran. Postal Code: 8514143131
Phone: +98 (31) 42292410
Fax: +98 (31) 42292929
h_saberi@par.iaun.ac

Article History
Received: April 4, 2023
Accepted: May 14, 2023
ePublished: July 3, 2023

ABSTRACT

Aims Right to city is a concept, which seeks to involve and allocate the city to urban residents. This research investigates the validation of the right to the city through evaluating the indicators of the right to the city.

Methodology This was a descriptive-analytical survey and the statistical population of the research included all citizens older-than-15-year-old in Ahwaz County in 2021. 375 people were sampled according to the Cochran's formula as a cluster from all the urban areas of Ahwaz. One-sample T-test and spatial statistics methods were used in geographical information system to analyze the results.

Findings The right to the city was not validated in eight districts of Ahwaz metropolis. However, the investigations indicated that regions 2 and 8 had better status than other regions. In addition, using the general Moran's statistic, it was concluded that the data are spatially self-correlated and their distribution pattern is in cluster form, except for the decision-making index, which follows a random pattern.

Conclusion The degree of validation of the right to the city is lower than the standard and desirable level, and the degree of enjoyment of the right to the city in Ahwaz metropolis is unbalanced.

Keywords Right to the City; Henri Lefebvre; Right to Allocation; Right to Participate; Ahwaz Metropolis

CITATION LINKS

[Aalbers MB, Gibb K; 2014] Housing and the right to the city: Introduction to the special ...; [Balzarini JE, Shlay AB; 2016] Gentrification and the right to the city: Community conflict ...; [Brown A, Kristiansen A; 2009] Urban policies and the right to the city: Rights, responsibilities ...; [Dolatshah S, et al; 2021] An analysis of viability indicators with human right to the city approach, case study: Mahshahr...; [Habibi M, Amiri M; 2016] Right to the city from current to ideal ...; [Harvey D; 2008] The right to the ...; [Harvey D; 2003] The right to the ...; [Judi Gollor P, et al; 2016] Tracking the notin of justie in city and urbanizatin theories: Critial urban theory and the theory of the right to ...; [Khodayari Motlagh S, et al; 2017] A study about the effect of desirability of urban space indicators on the realization of the right to ...; [Lefebvre H, et al; 1996] Writings on ...; [Khezrnezhad P, et al; 2020] Analysis of the right to the city in urban public spaces with emphasis on gender equity approach ...; [Kuymulu MB; 2013] The vortex of rights: Right to the city' at a ...; [Meshkini A, et al; 2022] A comparative study of the right to the city in ...; [Marcuse P; 2009] From critical urban theory to the right to ...; [Sugranyes A, et al; 2011] Cities for all: Proposals and experiences towards the ...; [Maroufi H, Vahidi Borji G; 2015] Space and the realization of the right to the city: Identifying the spatial components of the right to the city for analyzing and evaluating the Navvab Project in Tehran ...; [Pourmohammadi MR, et al; 2019] Impact of the right to city on sense of belonging among gender groups ...; [Purcell M; 2002] Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban ...; [Purcell M; 2014] Possible worlds: Henri Lefebvre and the right to ...; [Rahbari L, Sharepour M; 2013] Ciender and right to the city: A test of Lefebvre's ... ; [Rafieian M, Alvandipour N; 2016] Paying the concept thought of right to town; seek a conceptual ...; [Sharepour M, et al; 2015] Citizens position in Arnestein's Ladder: Gender analysis of ...; [Sharepour M; 2015] Right to the city and urban public ... ; [Statistical Centre of Iran; 2016] Selected findings of the 2016 national population and housing ...; [Skrabut K; 2021] Use, exchange, and speculation: The politics of inhabitance and the right to the city in urban ...; [Taghvaee AA, et al; 2016] Investigate the role of "the right to the city" theoty in the productin and reproductin of urban ... ; [Yaghfoori H, Kashefi D; 2019] Evaluation of the components derived from the right to the city ...; [Zamorano C; 2021] Appropriating the concept of the right to the city: Politics, politicians, and collective actors in Mexico ...; [Zareshahabadi A, Gholami M; 2019] Relationship between the right to city and legalism (case of study: Citizens 18 years of age and above of ...

Copyright© 2023, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

تحلیل فضایی شاخص‌های حق به شهر: مطالعه موردی کلان‌شهر اهواز

مهدی غلامی MA
گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
حمید صابری* PhD
مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
شیرین طغیانی PhD
گروه شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران
مجید شمس PhD
گروه جغرافیا، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

چکیده
اهداف: حق به شهر مفهومی است که به دنبال دخیل‌کردن و اختصاص‌دادن شهر به ساکنان آن است. این پژوهش با هدف ارزیابی شاخص‌های حق به شهر، میزان تحقق حق به شهر را مورد بررسی قرار می‌دهد.
روش شناسی: روش تحقیق توصیفی تحلیلی از نوع پیمایشی و جامعه آماری پژوهش شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر اهواز در سال ۱۴۰۰ بود. نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۷۵ نفر بودند که به‌صورت خوشه‌ای از کل مناطق شهری اهواز انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از آزمون **T** تک‌نمونه‌ای و روش‌های آمار فضایی در سیستم اطلاعات جغرافیایی استفاده شد.
یافته‌ها : میزان تحقق حق به شهر در مناطق هشت‌گانه شهر اهواز مطلوب نبود. با این وجود، بررسی‌ها نشانگر آن بود که مناطق ۲ و ۸ وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر مناطق داشتند. همچنین یافته‌های حاصل از آماره موران عمومی نشان دادند که تمامی‌داده‌ها خودهمبستگی فضایی دارند و الگوی پخش آنها خوشه‌ای است جز شاخص تصمیم‌گیری که از الگوی تصادفی تبعیت می‌کرد.
نتیجه‌گیری: میزان تحقق حق به شهر، از حد استاندارد و مطلوب کمتر، و میزان برخورداری از حق به شهر در شهر اهواز نامتوازن است.

کلیدواژگان: حق به شهر، هانری لوفور، حق تخصیص، حق مشارکت، کلان‌شهر اهواز

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴
*نویسنده مسئول: h_saberi@par.iaun.ac

مقدمه

در سال‌های اخیر همزمان با ازدست‌رفتن کارایی ساختارهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی شهر، بحران‌های شهری با مطالبات شهروندی بیش از پیش نمایان شده‌اند و مفهوم حق به شهر مطرح شده است حق به شهر ابزار مفهومی مناسبی را برای نقد وضع موجود شهرها فراهم می‌آورد [Habibi & Amiri, 2016]. حق به شهر یک حق بشری است، قرارگرفتن این حق در چهارچوب حقوق بشر به این معناست که هر انسانی، صرف نظر از ملیت، قومیت و ویژگی‌های فرهنگی، تنها به دلیل انسان‌بودن شایسته بهره‌مندی از این حق است [Rahbari & Sharepour, 2013]. حق به شهر توسط *لوفور* در دهه شصت میلادی مطرح شد. در موضوع حق به شهر نیاز به تغییرات اجتماعی-فضایی به منظور بهره‌مندی ساکنان شهر از زندگی شهری و امکانات مربوط به آن ضروری است [Maroufi & Vahidi Borji, 2015].

حق به شهر یکی از عناصر حیاتی جنبش‌های آینده شهری است که به هنگام تصمیم‌گیری ساکنین شهر برای قیام و بازپس‌گیری فضای شهر این جنبش به حرکت در می‌آید [Purcell, 2014]. نظریه‌پردازان رادیکال و فعالان اصلی عدالت شهری این مفهوم را به عنوان وسیله‌ای برای تجزیه و تحلیل و چالش شهرسازی مورد توجه قرار داده‌اند [Kuymulu, 2013]. حق به شهر به عنوان یک شعار گردهمایی قدرتمند در مبارزه علیه فرآیندهای انحصاری جهانی‌سازی و کالایی‌سازی فضای شهری بوده است [Brown, 2013]. دیدگاهی که در آن کاربران فضای شهری را برای خود مدیریت می‌کنند [Purcell, 2014]. حق به شهر، شهر را مهمترین لایه تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری معرفی می‌کند [Zareshahabadi & Gholami, 2019]. و از مفاهیم بسیار بحث‌برانگیز و قابل تأمل در مطالعات شهری در نظر گرفته می‌شود [Taghvaee *et al.*, 2016].

در چند دهه گذشته، مفهوم حق به شهر از اروپا به دیگر نقاط جهان گسترش یافته اما این مفهوم هنوز در ایران چندان مورد توجه قرا نگرفته است [Meshkini *et al.*, 2022]. توجه به حق به شهر در ایران برای مقابله با کج‌کارکردی شهر ضروری است [Pourmohammadi *et al.*, 2019]. با توجه به ساختار حاکمیتی ایران، در بخش‌های مهمی از کلان‌شهرها شهروندان با مساله حقوق شهروندی آشنا نیستند و این امر در کلان‌شهر اهواز با شدت بیشتری مشاهده می‌شود. از این رو نظر به ساختار اجتماعی کلان‌شهر اهواز، شهروندان این شهر حق داشتن شهری مطلوب و کارآمد برای رسیدن به حق شهری را دارند.

مفهوم حق به شهر، شامل تعلق‌یافتن شهر به شهروندان و مشارکت آنان در امور شهری است [Rafieian & Alvandipour, 2016]. حق به شهر معنایی فراتر از تقسیم عادلانه شهر موجود یا حق برابر نسبت به آن دارد. حق به شهر، خلق یک شهر متفاوت است [Judi Gollor *et al.*, 2016]. در واقع می‌بایستی که با تغییر شهر، خودمان را نیز تغییر دهیم [Harvey, 2008]. *یانگ* معتقد است که طی سال‌های اخیر، واکنش‌ها نسبت به شهرنشینی نئولیبرالی و بی‌عدالتی اجتماعی، توسط دانشگاهیان و جنبش‌های اجتماعی، در قالب حق به شهر چهارچوب‌بندی شده است [Aalbers & Gibb, 2014]. توجه به مفهوم حق به شهر به طور فزاینده‌ای برای به چالش‌کشیدن امتیازات توسعه مرتبط با توسعه نئولیبرال به‌کار می‌رود [Balzarini & Shlay, 2016].

حق به شهر مفهومی است که قبلاً به جنبش‌های اجتماعی تندرو وابسته بود، ولیکن در حال حاضر مورد قبول چندین دولت قرار گرفته و الهام‌بخش خط‌مشی‌های جدید عموم مردم است [Belda-Miquel *et al.*, 2016]. شعار حق به شهر الهام‌بخش یک اعتراض جهانی فوق‌العاده شده است که نظم اقتصادی غالب را به چالش می‌کشد. این اعتراض توسط فعالان اجتماعی، کمپین‌های محلی متعدد، انجمن‌های بین‌المللی پیشرو و دولت‌هایی که به‌دنبال

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]
[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

قراردادهای عادلانه‌تر مابین دولت و شهروندان هستند صورت گرفته است [Brown, 2013].

حق به شهر نه تنها حق دسترسی به چیزی است که در حال حاضر وجود دارد بلکه حق تغییر آن نیز هست [Harvey, 2003]. این حق هم در نظریه و هم در عمل، تدوین گسترده و موثر مجموعه‌ای از مطالبات است [Marcuse, 2009]. ابعاد و اجزای حق به شهر عبارتند از حق زیستگاه که شبکه‌ای از روابط اجتماعی را تسهیل می‌کند، حق برخورداری از انسجام اجتماعی و ساخت جمعی شهر، حق زندگی با وقار در شهر، حق هم‌زیستی و دسترسی به حکومت شهری و حق برخورداری از حقوق برابر [Sugranyes & Mathivet, 2011] حق به شهر برای شهروندان مدنی دو حق اصلی قایل است حق مشارکت و حق تخصیص. بر اساس حق مشارکت شهروندان باید در تصمیم‌گیری‌های موثر بر تولید فضای شهر، نقش اساسی داشته باشند [Purcell, 2002]. حق به شهر از نظر *لوفور* این است که حقوق ساکنان شهر، از طریق اقامت و مشارکت در زندگی شهری روزمره تولید شود [Skrabut, 2021]. چنانکه آنها در مشارکت واقعی و فعال شرکت می‌کنند، قدرت جمعی خودشان برایشان آشکار می‌شود و به طور فزاینده‌ای خودشان را به عنوان مباشران توانمند شهر و زندگی جمعی شهری می‌گمارند [Purcell, 2014]. تمامی ساکنین شهرها باید از حق مشارکت در سیاست‌های شهری برخوردار باشند [Brown & Kristiansen, 2009]. ابعاد مشارکت در شهر، مشارکت در تصمیم‌گیری، تولید فضا و طراحی اشکال و فضاهای شهری نیز در این رویکرد در نظر گرفته شده است [Khodayari Motlagh *et al.*, 2017]. معیار تخصیص شامل حق دسترسی، تصرف و استفاده از فضای شهری و تولید فضای جدید است که نیازهای مردم را برآورده می‌کند [Brown, 2013]. حس تعلق به شهر، با حرکت در شهر، حضور در آن، احساس آرامش و داشتن فضاهای مناسب برای خود ممکن می‌شود [Sharepour, 2015]. عواملی که در میزان اختصاص‌دهی شهر به خود تأثیرگذار هستند میزان کنترل و مالکیت، سرزندگی شهری و سهم فیزیکی از فضاهای شهری هستند [Khodayari Motlagh *et al.*, 2017]. انتشار گسترده مفهوم حق به شهر به معنای کم‌اهمیت‌بودن آن نبوده است برعکس، این مفهوم پیچیدگی بیشتری دارد [Zamorano, 2021]. نمی‌توان حق به شهر را یک بازدید یا بازگشت ساده از شهرهای سنتی فرض کرد، بلکه باید آن را حق تغییر و تحول زندگی شهری به‌حساب آورد [Lefebvre *et al.*, 1996]. هدف نهایی نظریه حق به شهر یک مبارزه ثابت و مداوم برای ایجاد فضای شهری است که از نقطه نظر افراد ساکن آن شهر کمتر بیگانه و ناآشنا به‌چشم بیاید [Aalbers & Gibb, 2014].

شهر اهواز هشتمین کلان‌شهر کشور با جمعیت ۱۱۸٤۷۸۸ نفری در سال ۱۳۹۵ [Statistical Centre of Iran, 2016] و تراکم جمعیت ٦۳ نفر در هکتار (تراکم ناخالص) با مسایل متعدد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مواجه بوده است. رشد سریع جمعیت در دهه‌های گذشته، ضمن گسترش فیزیکی شهر اهواز، باعث شده که برنامه‌ریزان و مدیران شهری از ارایه خدمات مطلوب و متناسب با خواسته‌های شهروندان باز بمانند. عدم بهره‌مندی همه شهروندان (به لحاظ جنسیت، سن و غیره) به طور عادلانه از امکانات شهری، وجود نابرابری‌ها در توزیع خدمات و امکانات شهری در محله‌های شهر، عدم تاثیر شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهری، باعث کاهش میزان تحقق حق به شهر در شهر اهواز شده است. این نابرابری‌ها در زمینه تحقق حق به شهر در مناطق هشت‌گانه شهر اهواز یکسان نبوده است بنابراین هدف این پژوهش بررسی و تحلیل شاخص‌های حق به شهر (امنیت، ارتباطات، تفریح، سهم فیزیکی، کنترل و مالکیت، تصمیم‌گیری، تولید فضا، سازماندهی شهری، شمولیت اجتماعی، عدالت و شفافیت شهری) به تفکیک مناطق شهری و بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های کلی حق به شهر است.

روش‌شناسی

این پژوهش از لحاظ هدف توصیفی تحلیلی و به لحاظ ماهیت پیمایشی است. این پژوهش در مناطق هشت‌گانه کلان‌شهر اهواز که در شکل ۱ نشان داده شده‌اند و در سال ۱٤۰۰ انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه شهروندان بالای ۱۵ سال مناطق هشت‌گانه شهر اهواز بود، که طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد آنها ۸۸۵۰۰۰ نفر بوده است. از این میان ۳۷۵ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به صورت خوشه‌ای از سطح مناطق شهری اهواز انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱) تعداد نمونه به تفکیک مناطق شهر اهواز

منطقه	جمعیت بالای ۱۵ سال	تعداد نمونه	درصد
منطقه ۱	۱۰۷۶۱۸	۴۵	۱۲
منطقه ۲	۸۴۰۹۸	۳۶	۹/۶
منطقه ۳	۱۳۶۹۵۷	۵۸	۱۵/۴۷
منطقه ۴	۱۱۶۴۰۳	۴۹	۱۳/۰۷
منطقه ۵	۷۶۳۱۵	۳۲	۸/۵۴
منطقه ۶	۱۱۶۱۶۸	۴۹	۱۳/۰۷
منطقه ۷	۱۰۷۸۷۶	۴۶	۱۲/۲۶
منطقه ۸	۱۴۱۸۵۳	۶۰	۱۶
مجموع	۸۸۵۰۰۰	۳۷۵	۱۰۰

برای ارزیابی شاخص‌های ده‌گانه حق به شهر که از مبانی نظری و پیشینه پژوهش استخراج‌شده، از ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته، در قالب ۴۳ گویه در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای استفاده گردید. روایی سوالات به صورت روایی صوری از طریق متخصصان و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ به‌دست آمد. شاخص آلفای کرونباخ برای کل سوالات پرسش‌نامه، ۰/۷۹ بود (جدول ۲).

تحلیل اطلاعات با استفاده از روش‌های آمار توصیفی شامل میانگین و آمار استنباطی و آزمون T تک‌نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۱ انجام گردید. علاوه بر این برای تحلیل فضایی مناطق هشت‌گانه

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

شهر اهواز از مدل موران در قالب سیستم اطلاعات جغرافیایی استفاده شد.

جدول ۲) آلفای کرونباخ شاخص‌های حق به شهر

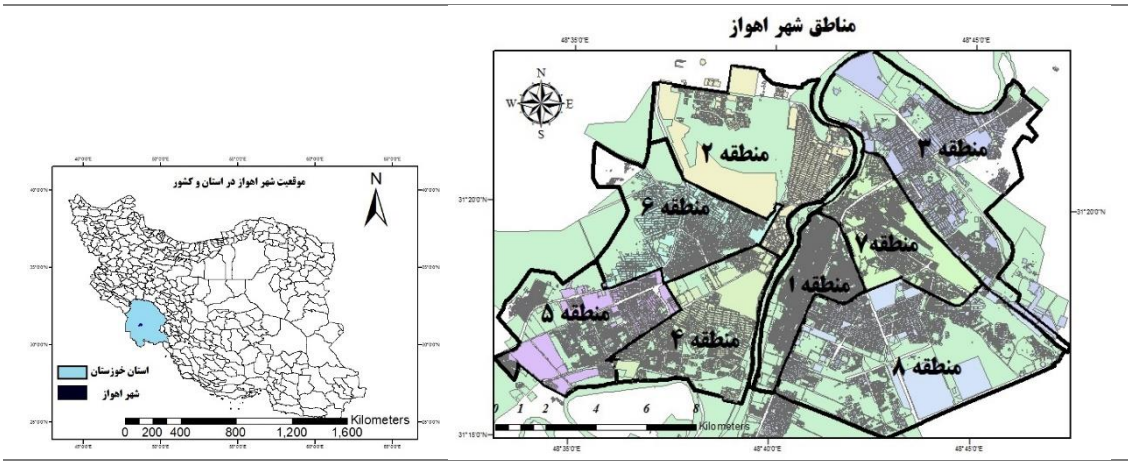
شاخص	آلفای کرونباخ
امنیت	۰/۸٤
ارتباطات	۰/۸۰
تفریح	۰/۷۱
سهم فیزیکی	۰/۷۸
کنترل و مالکیت	۰/۷۳
تصمیم‌گیری	۰/۸۰
تولید فضا	۰/۷۰
سازمان‌دهی شهری	۰/۷۹
شمولیت اجتماعی	۰/۷۳
عدالت و شفافیت شهری	۰/۷۹

یافته‌ها

بررسی وضعیت جمعیت‌شناختی نشان داد ۶۴/۸% پاسخگویان مرد و ۳۵/۲% آن زنان بودند؛ ۶۸/۳% متاهل و ۳۵/۲% مجرد بودند. ۶/۹% آنها بین ۲۰-۱۵ سال، ۲۴% آنها بین ۳۰-۲۰ سال، ۳۸/۹% آنها بین ۴۰-۳۰ سال، ۲۱/۶% آنها بین ۵۰-۴۰ سال، ۶/۷% آنها بین ۶۰-۵۰ سال و ۱/۹% آنها بالاتر از ۶۰ سال بودند. از نظر میزان تحصیلات پاسخگویان، ۲۹/۳% دیپلم، ۴۴/۸% فوق دیپلم و لیسانس، ۱۳/۶% فوق لیسانس و بالاتر، ۱۱/۲% زیر دیپلم و ۱/۱% نیز بی‌سواد بودند. از نظر وضعیت شغلی پاسخگویان، ۳۷/۶% کارمند، ۳۱/۷% شغل آزاد، ۱۹/۲% بیکار، ۷/۲% دانشجو یا محصل و ۴/۳% کارگر فصلی بودند.

برای بررسی و سنجش میزان تحقق حق به شهر در شهر اهواز، از ۱۰ شاخص امنیت، ارتباطات، تفریح، سهم فیزیکی، کنترل و مالکیت، تصمیم‌گیری، تولید فضا، سازمان‌دهی شهری، شمولیت اجتماعی، عدالت و شفافیت شهری استفاده شد. تحلیل‌های توصیفی شاخص‌های حق به شهر و میانگین‌های به‌دست‌آمده در هر شاخص، نشانگر آن بود که شاخص کلی حق به شهر هم در مقیاس فضایی کلان‌شهر اهواز و هم در مناطق آن مطلوب نبوده است.

با بررسی وضعیت شاخص‌های حق به شهر به تفکیک مناطق، مشخص گردید که در اکثریت شاخص‌ها، جز شاخص عدالت و شفافیت شهری، منطقه ۲ شهر اهواز وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر مناطق داشته است (جدول ۳).

شکل ۱) موقعیت مناطق شهر اهواز

برای بررسی میزان تحقق حق به شهر از دیدگاه شهروندان و میزان تفاوت آن با میانگین فرضی ۳ از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شد. یافته‌ها نشان داد وضعیت حق به شهر هم در مقیاس کلان‌شهر اهواز و هم در مقیاس مناطق شهری اهواز تفاوت معناداری با میانگین متوسط دارد بنابراین نتیجه چنین حاصل شد که میزان تحقق حق به شهر از دیدگاه شهروندان مطلوب نبوده است.

تحلیل فضایی ابعاد شاخص‌های حق به شهر از طریق مدل خودهمبستگی فضایی

برای نشان‌دادن نوع الگوی پراکندگی فضایی شاخص‌های مورد مطالعه در شهر اهواز، از مدل خودهمبستگی شاخص موران عمومی و محلی در نرم‌افزار Arc GIS ۱۰/۸ استفاده گردید. در این پژوهش ۱۰ شاخص متنوع و یک شاخص کلی در شهر اهواز با آزمون موران مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آماره موران عمومی نشان داد که تمامی داده‌ها، خودهمبستگی فضایی دارند و الگوی پخش آنها خوشه‌ای است، جز شاخص تصمیم‌گیری که از الگوی تصادفی تبعیت می‌کرد (جدول ۴). در سایر شاخص‌ها با توجه به میزان کم p-value و امتیاز بالای استاندارد z، خوشه‌ای بودن داده‌ها تایید شد.

بر اساس نتایج آزمون خودهمبستگی فضایی برای مجموع شاخص‌های حق به شهر، میزان شاخص موران برابر با ۰/۰۸۹۶۱۱ بود. مقدار این عدد مثبت و بالای صفر (نزدیک به یک) است. نتایج شاخص همبستگی و خوشه‌ای‌بودن الگوی شاخص‌ها حاکی از آن بود که توزیع حق به شهر در شهر اهواز غیرمتوازن است. شکل ۲ خود همبستگی فضایی موران عمومی را در ۱۰ شاخص و همچنین در شاخص کلی حق به شهر نشان می‌دهد.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]
[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

جدول ۳) میانگین شاخص‌های حق به شهر به تفکیک مناطق شهر اهواز

شاخص	میانگین شاخص‌ها حق به شهر در مناطق شهری اهواز							
	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	شهر اهواز
امنیت	۱/۹۸	۲/۵۳	۲/۳۸	۲/۲۱	۲/۴۲	۲/۰۵	۲/۳۲	۲/۴۹	۲/۲۸
انحراف معیار	۰/۷۲	۰/۹۰	۰/۸۵	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۷۲	۰/۸۳	۰/۷۰	۰/۸۳
ارتباطات	۲/۶۷	۲/۹۶	۲/۶۸	۲/۶۲	۲/۷۳	۲/۴۹	۲/۶۰	۲/۸۹	۲/۷۰
انحراف معیار	۰/۸۲	۰/۹۷	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۸۱	۰/۷۳	۰/۸۷	۰/۸۵	۰/۸۷
تفریح	۲/۳۷	۲/۶۷	۲/۴۹	۲/۵۳	۲/۲۶	۲/۲۳	۲/۳۹	۲/۷۳	۲/۴۷
انحراف معیار	۰/۷۸	۰/۷۴	۰/۸۱	۰/۸۵	۰/۸۳	۰/۶۹	۰/۸۰	۰/۷۲	۰/۷۹
سهم فیزیکی	۲/۰۵	۲/۵۲	۲/۲۰	۲/۱۲	۲/۲۴	۲/۰۳	۲/۱۸	۲/۴۰	۲/۲۲
انحراف معیار	۰/۶۰	۰/۸۷	۰/۶۲	۰/۷۳	۰/۶۰	۰/۶۷	۰/۶۹	۰/۷۱	۰/۷۰
کنترل و مالکیت	۲/۲۷	۲/۶۶	۲/۵۵	۲/۳۷	۲/۳۷	۲/۳۹	۲/۴۰	۲/۳۱	۲/۴۱
انحراف معیار	۰/۷۱	۰/۶۵	۰/۷۶	۰/۷۵	۰/۶۹	۰/۶۱	۰/۶۱	۰/۶۱	۰/۶۸
تصمیم‌گیری	۱/۵۸	۱/۷۷	۱/۷۱	۱/۶۳	۱/۶۹	۱/۵۵	۱/۷۷	۱/۶۴	۱/۶۶
انحراف معیار	۰/۶۱	۰/۷۸	۰/۶۹	۰/۸۸	۰/۶۷	۰/۵۶	۰/۶۴	۰/۶۷	۰/۶۹
تولید فضا	۲/۱۱	۲/۴۱	۱/۹۸	۱/۹۸	۱/۹۶	۱/۹۰	۲/۱۰	۲/۲۷	۲/۰۹
انحراف معیار	۰/۷۱	۰/۶۸	۰/۵۷	۰/۷۳	۰/۵۹	۰/۵۷	۰/۶۱	۰/۶۹	۰/۶۶
سازمان‌دهی شهری	۱/۷۲	۲/۱۳	۱/۷۲	۱/۶۹	۱/۶۱	۱/۷۳	۱/۶۲	۱/۸۴	۱/۷۶
انحراف معیار	۰/۷۲	۰/۸۳	۰/۶۶	۰/۷۷	۰/۵۹	۰/۶۳	۰/۵۱	۰/۶۵	۰/۶۸
شمولیت اجتماعی	۲/۳۷	۲/۶۶	۲/۵۳	۲/۲۴	۲/۴۱	۲/۱۸	۲/۴۳	۲/۶۷	۲/۴۴
انحراف معیار	۰/۸۶	۰/۶۵	۰/۷۸	۰/۸۱	۰/۷۳	۰/۶۸	۰/۷۷	۰/۷۲	۰/۷۷
عدالت و شفافیت شهری	۱/۵۳	۱/۸۷	۱/۹۸	۱/۸۰	۱/۶۰	۱/۷۹	۱/۸۴	۱/۹۲	۱/۸۰
انحراف معیار	۰/۴۵	۰/۷۸	۰/۷۲	۰/۷۵	۰/۴۸	۰/۶۸	۰/۵۲	۰/۶۴	۰/۶۶
مجموع شاخص‌های حق به شهر	۲/۰۷	۲/۴۲	۲/۲۳	۲/۱۱	۲/۱۳	۲/۰۳	۲/۱۷	۲/۳۲	۲/۱۸
انحراف معیار	۰/۴۷	۰/۵۶	۰/۵۰	۰/۵۸	۰/۶۳	۰/۴۵	۰/۳۶	۰/۴۹	۰/۵۰

جدول ۴) وضعیت پراکندگی و الگوی توزیعی شاخص‌های حق به شهر

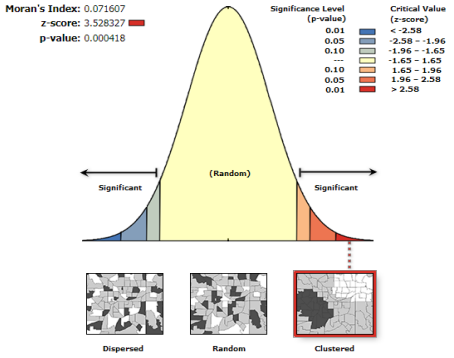
ردیف	شاخص	شاخص موران	شاخص مورد انتظار	واریانس	مقدار z	سطح معناداری
۱	امنیت	۰/۰۷۱۶۷۰	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۳/۵۲۸۳۲۷	۰/۰۰۰٤۱۸
۲	ارتباطات	۰/۰۳۹۷۰٤	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۲/۰۱۳۵۲۹	۰/۰٤٤۰۵۹
۳	تفریح	۰/٦۰۲۷۷	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۲/۹۸۹۲٤٦	۰/۰۰۲۷۹۷
٤	سهم فیزیکی	۰/۰۷۹۱۲۱	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۳/۸۸۷۷۷۳	۰/۰۰۰۱۰۱
۵	کنترل و مالکیت	۰/۰٦٤۸۵۷	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۳/۲۱۰۲۸۵	۰/۰۰۱۳۲٦
٦	تصمیم‌گیری	-۰/۰۰۵۹	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰۴۴۱	-۰/۱۵۳٦۵۲	۰/۸۷۷۸۸٤
۷	تولید فضا	۰/۰۸۷۷۷۲	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	٤/۲۹٦۲۷۵	۰/۰۰۰۰۱۷
۸	سازمان‌دهی شهری	۰/۰۵۷٤۹۲	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰٤٤۲	۲/۸٦۰۳۱۷	۰/۰۰۰۰۱۷
۹	شمولیت اجتماعی	۰/۰٤۸٤۰٤	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰۰٤٤۳	۲/٤۲٦٦۵٦	۰/۰۱۵۲۳۹
۱۰	عدالت و شفافیت شهری	۰/۰۵۵۲۰۹	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰٤٤۲	۲/۷۵۰۵۰۰	۰/۰۰۵۹۵۰
۱۱	مجموع حق به شهر	۰/۰۸۹٦۱۱	-۰/۰۰۲۶۷٤	۰/۰۰٤٤۲	٤/۳۸٤۹۸۷	۰/۰۰۰۰۱۲

رتبه‌بندی میزان تحقق حق به شهر

برای بررسی وضعیت حق به شهر، میانگین حق به شهر هر منطقه از ترکیب شاخص‌ها محاسبه شد. در تمامی مناطق شهر اهواز، این میانگین پایین‌تر از سطح استاندارد بود. بررسی‌ها نشانگر آن بودند که مناطق ۲ و ۸ با میانگین‌های به‌ترتیب ۲/۴۲ و ۲/۳۲ وضعیت مناسب‌تری نسبت به سایر مناطق داشتند در حالیکه مناطق ۶ و ۱ با میانگین‌های ۲/۰۳ و ۲/۰۶، وضعیت نامطلوب‌تری نسبت به سایرین داشتند (جدول ۵). در این پژوهش از آماره موران محلی نیز استفاده شد. این ابزار الگوی پراکنش شاخص‌ها را با در نظرگرفتن مقادیر شاخص مورد مطالعه، به صورت بصری نشان می‌دهد و بدین منظور از مقادیر z و p و یک نشانگر که نشان‌دهنده نوع خوشه‌ای برای توصیف همبستگی فضایی از الگوهاست استفاده شد. ارزش‌های بالا و نزدیک به همدیگر که دارای خودهمبستگی مثبت بودند با علامت خوشه‌بندی بالا (Cluster High) و داده‌های با ارزش کم و نزدیک به هم با علامت خوشه‌بندی پایین (Cluster Low) نشان داده شدند. الگوی خوشه‌بندی بالا در منطقه ۲، ۳ و ۸ دیده شد که با رنگ قرمز نشان داده شده‌اند و الگوی خوشه‌بندی پایین در مناطق ۶، ۴، ۸ و یک دیده شد که با رنگ آبی نشان داده شده‌اند (شکل ۳).

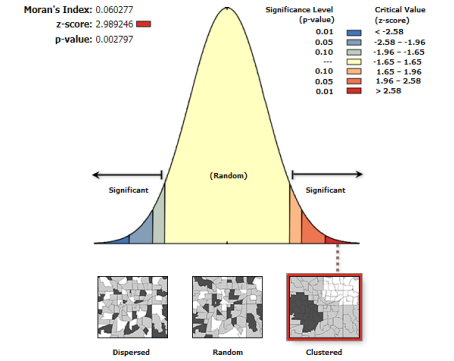
[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

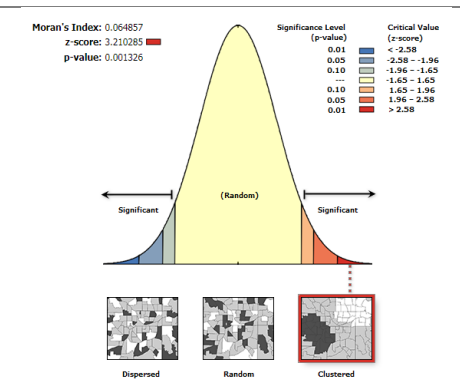
شاخص ارتباطات

شاخص امنیت

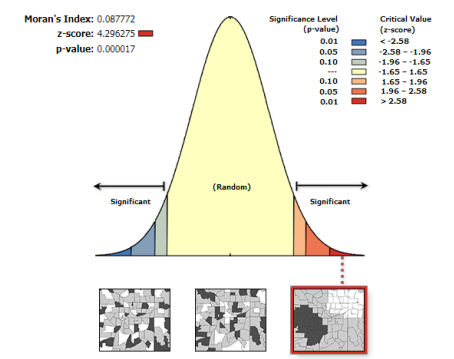
شاخص سهم فیزیکی

شاخص تفریح

شاخص تصمیم‌گیری

شاخص کنترل و مالکیت

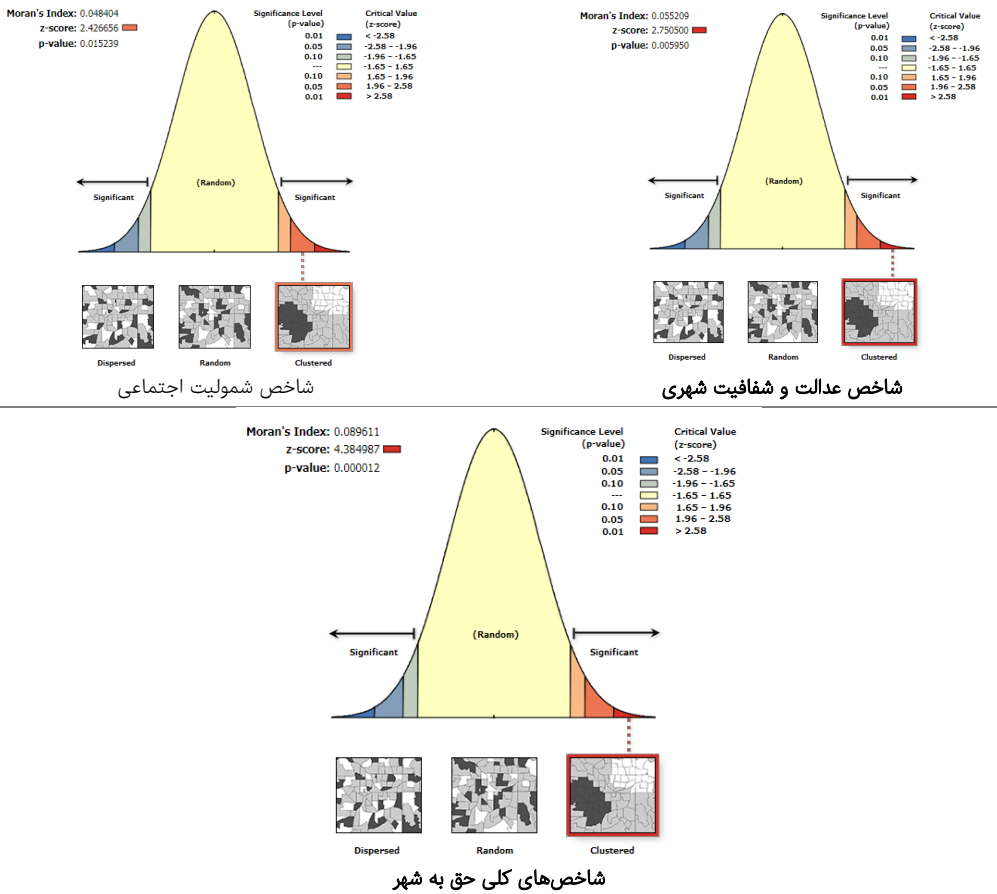
شاخص سازمان‌دهی شهری

شاخص تولید فضا

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

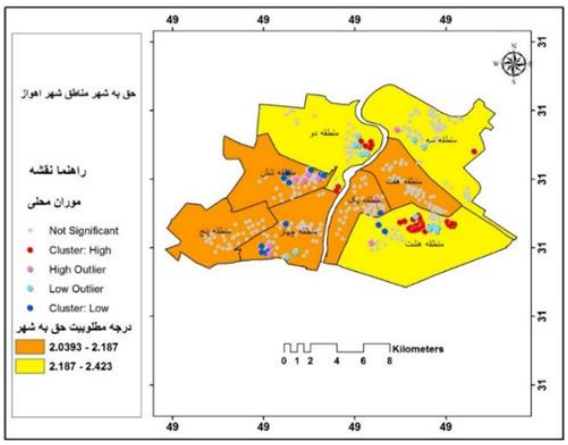
ادامه شکل ۲ از صفحه قبل

شکل۲) وضعیت خودهمبستگی فضایی در طبقه‌بندی شاخص‌های منتخب

جدول ۵) میانگین شاخص‌های حق به شهر به تفکیک مناطق شهر اهواز

منطقه	میانگین	انحراف معیار
۱	۲/۰۶۹۳۳۳	-۰/۱۱۸۱۱
۲	۲/۴۲۳۱۵۸	۰/۲۳۵۷۱۵
۳	۲/۲۲۸۱۳۶	۰/۰۴۰۶۹۳
٤	۲/۱۱٤٤۹	-۰/۰۷۲۹۵۳
٥	۲/۱۳٤۳۷٥	-۰/۰٥۳۰٦۸
٦	۲/۰۳۹۱۸٤	-۰/۱٤۸۲٥۹
۷	۲/۱٦۹٥۳٥	-۰/۰۱۷۹۰۸
۸	۲/۳۲۱۳۳۳	۰/۱۳۳۸۹

شکل ۳) شاخص موران محلی و رتبه‌بندی میزان تحقق حق به شهر در بین مناطق شهر اهواز

بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل شاخص‌های حق به شهر (امنیت، ارتباطات، تفریح، سهم فیزیکی، کنترل و مالکیت، تصمیم‌گیری، تولید فضا، سازمان‌دهی شهری، شمولیت اجتماعی، عدالت و شفافیت شهری) به تفکیک مناطق هشت‌گانه و بررسی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های کلی حق به شهر در شهر اهواز بود. با ارزیابی و تحلیل شاخص‌های حق به شهر در سطح شهر اهواز مشخص گردید میزان تحقق حق به شهر در کل و در تمامی‌شاخص‌های حق به شهر کمتر از حد استاندارد و مطلوب بود. نتایج این پژوهش با پژوهش *یغفوری* و *کاشفی* [Yaghfoori & Kashefi, 2019] مبنی بر رضایت پایین شهروندان در میزان تحقق حق به شهر، و با نتایج پژوهش *شارع‌پور* و همکاران [Sharepour *et al.*, 2015] مبنی بر سطح پایین دخالت شهروندان در طراحی فضا همسو بود. به طور مشابهی *خضرنژاد* و همکاران [Khezrnezhad *et al.*, 2020] در تحلیل حق به شهر در فضاهای عمومی شهری دریافتند که مشارکت شهروندان بسیار پایین بوده است. بنابراین مساله عدم تحقق شاخص‌های حق به شهر نه تنها مساله شهر اهواز، بلکه مساله سایر شهرهای کشور نیز هست.

شاخص همبستگی و خوشه‌ای‌بودن الگوی شاخص‌ها، نشانگر توزیع غیرمتوازن میزان برخورداری شهروندان از شاخص‌های حق به شهر در سطح شهر اهواز بود. نتایج آزمون خودهمبستگی فضایی برای شاخص

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]
[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

امنیت، مقدار موران برابر با ۰/۰۷۱۶۰۷، این میزان مثبت و نزدیک به یک بوده است. نظر به نتایج شاخص همبستگی و خوشه‌ای‌بودن الگوی این شاخص، نشانگر توزیع غیرمتوازن میزان برخوردار از امنیت در سطح شهر اهواز بوده است. بر اساس نتایج شاخص همبستگی، خوشه‌ای‌بودن الگو در اکثریت شاخص‌ها و شاخص کلی حق به شهر تایید شد. این یافته‌ها نشانگر آن است که در سطح شهر اهواز، میزان برخورداری از لحاظ از شاخص‌های حق به شهر یکسان نبوده است و همچنین میزان تحقق حق به شهر در شهر اهواز توزیع غیرمتوازنی داشته است. این موضوع در میانگین‌های به‌دست‌آمده از هر یک از شاخص‌های حق به شهر در سطح مناطق شهر نیز مشخص گردیده است. میزان تحقق حق به شهر در سطح دیگر شهرها، در پژوهش *دولتشاه* و همکاران [Dolatshah *et al.*, 2021] با تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری با رویکرد حق به شهر، نیز مورد بررسی قرار گرفته که وجود تفاوت در میزان تحقق حق به شهر مناطق شهری تایید شده است. در این پژوهش میانگین‌های ارزیابی‌شده برای هر شاخص در سطح شهر، بستگی به وضعیت آن منطقه متفاوت بوده است در این راستا، وضعیت شاخص امنیت در منطقه یک شهر که هسته تجاری و مرکزی شهر محسوب می‌شود نسبت به سایر مناطق شهر کمتر بوده است علاوه بر آن مناطق دارای بافت سکونتگاهی غیررسمی وضعیت امنیت پایین‌تری داشته‌اند. همچنین نتایج پژوهش حاضر با پژوهش *زارع شاه آبادی* و *غلامی* [Zareshahabadi & Gholami, 2019] مبنی بر اینکه احساس حق به شهر در بین شهروندان شهر یزد پایین‌تر از حد متوسط بوده است و با پژوهش *رهبری* و *شارع پور* [Rahbari & Sharepour, 2013] مبنی بر اینکه شهروندان شهر تهران احساس می‌کرده‌اند در تصمیم‌گیری‌های شهری نقش کم‌رنگی داشته‌اند، همسو بود.

ضمن اینکه نتایج این پژوهش با نتایج *مشکینی* و همکاران [Meshkini *et al.*, 2022] نیز مطابقت داشت. مطالعه تطبیقی آنها نشان داد که وضعیت معیارها و شاخص‌های حق به شهر در هیچ‌کدام از کلان‌شهرهای ایران چندان خوب نبوده است.

بررسی نتایج پژوهش انجام‌شده نشان داد میزان تحقق حق به شهر، در سطح شهر اهواز از حد متوسط کمتر است. علاوه بر آن، شاخص همبستگی و خوشه‌ای‌بودن الگوی داده‌ها نامتوازن‌بودن برخورداری از حق به شهر در شهر اهواز را تایید کرد. بدین سبب ضرورت برنامه‌ریزی در راستای ارتقاء شاخص‌های حق به شهر در سطح شهر به‌خصوص توجه بیشتر به محلات کمتر برخوردار می‌بایست مدنظر باشد. این پژوهش در این راستا اقدام به ارایه پیشنهادهایی کرده است که به دنبال رفع نقاط ضعف در سطح شهر است.

- برنامه‌ریزی در راستای تقویت مشارکت شهروندان.
- برنامه‌ریزی برای خدمات‌دهی برابر به تمامی اقشار جامعه با توجه به عدالت توزیعی.
- بهره‌گیری از توان‌مندی‌های بومی برای افزایش مکان‌های حضورپذیر شهروندان.
- متناسب‌سازی فضاهای سرگرمی، تفریحی، ورزشی و سایر امکانات و تاسیسات شهری با سن و سال افراد در شهر اهواز.
- افزایش امکانات رفاهی، تفریحی و سرگرمی گذران اوقات فراغت در سطح شهر.

نتیجه‌گیری

وضعیت تمام شاخص‌های حق به شهر در کلان‌شهر اهواز از حد متوسط و مطلوب کمتر و میزان برخورداری از حق به شهر در این شهر نامتوازن است.

تشکر و قدردانی: نویسندگان از همکاری گروه جغرافیا و مرکز تحقیقات گردشگری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد و شهرداری اهواز که در این پژوهش یاری داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌کنند.

تاییدیه‌های اخلاقی: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان در مقاله: مهدی غلامی (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/پژوهشگر اصلی یا کمکی/تحلیلگر آماری/نگارنده بحث (۴۰%)؛ حمید صابری (نویسنده دوم)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/پژوهشگر اصلی یا کمکی/تحلیلگر آماری/نگارنده بحث (۴۰%)؛ شیرین طغیانی (نویسنده سوم)، پژوهشگر کمکی (۱۰%)؛ مجید شمس (نویسنده چهارم)، پژوهشگر کمکی (۱۰%)

منابع مالی: این پژوهش از محل هزینه شخصی تامین هزینه شده است.

منابع

- Aalbers MB, Gibb K (2014). Housing and the right to the city: Introduction to the special issue. International Journal of Housing Policy. 14(3):207-213.
- Balzarini JE, Shlay AB (2016). Gentrification and the right to the city: Community conflict and casinos. Journal of Urban Affairs. 38:503-517.
- Belda-Miquel S, Peris Blanes J, Frediani A (2016). Institutionalization and depoliticization of the right to the city: Changing scenarios for radical social movements. International Journal of Urban and Regional Research. 40:321-339.
- Brown A (2013). The right to the city: Road to Rio 2010. International Journal of Urban and Regional Research. 37:957-971.
- Brown A, Kristiansen A (2009). Urban policies and the right to the city: Rights, responsibilities and citizenship (meeting document). Paris: UNESCO.
- Dolatshah S, Sarvar R, Tavaklan A (2021). An analysis of viability indicators with human right to the city approach, case study: Mahshahr port. Quarterly of New Attitudes in Human Geography. 13(3):109-131. [Persian]
- Habibi M, Amiri M (2016). Right to the city from current to ideal city. Iranian Journal of Anthropological Research. 5(2):9-30. [Persian]
- Harvey D (2008). The right to the city. New Left Review. 53:Unknown pages.
- Harvey D (2003). The right to the city. International Journal of Urban and Regional Research. 27:939-941.
- Judi Gollor P, Zamanian R, Fathi H (2016). Tracking the notin of justie in city and urbanizatin theories: Critial urban theory and the theory of the right to the city. Journal of the Urban Development and Organization Haftshahr. 4(49, 50):100-113. [Persian]
- Khodayari Motlagh S, Sharepour M, Tavallai N (2017). A study about the effect of desirability of urban space

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]

right to the city. Journal of Urban Affairs. 36(1):141-154.
- Rahbari L, Sharepour M (2013). Ciender and right to the city: A test of Lefebvre's theory. Iranian Sociological Association. 15(1):116-141. [Persian]
- Rafieian M, Alvandipour N (2016). Paying the concept thought of right to town; seek a conceptual model. Iranian Journal of Sociology. 16(2):25-47. [Persian]
- Sharepour M, Rafatjah M, Rahbari L (2015). Citizens position in Arnestein's Ladder: Gender analysis of participatory dimentsion of right to the city. Social Welfare Quarterly. 15(57):177-203. [Persian]
- Sharepour M (2015). Right to the city and urban public spaces. People and Culture. 1(2):51-66. [Persian]
- Statistical Centre of Iran (2016). Selected findings of the 2016 national population and housing census. Tehran: Statistical Center of Iran publishing. [Persian]
- Skrabut K (2021). Use, exchange, and speculation: The politics of inhabitance and the right to the city in urban Peru. City & Society. 33(1):118-146.
- Taghvaee AA, Azizi D, Yazdanian A (2016). Investigate the role of "the right to the city" theoty in the productin and reproductin of urban space. Journal of the Urban Development and Organization Haftshahr. 4(49, 50):88-99. [Persian]
- Yaghfoori H, Kashefi D (2019). Evaluation of the components derived from the right to the city (case study: Piranshahr city). 9(35):57-68. [Persian]
- Zamorano C (2021). Appropriating the concept of the right to the city: Politics, politicians, and collective actors in Mexico City. City & Society. 33(1):71-90.
- Zareshahabadi A, Gholami M (2019). Relationship between the right to city and legalism (case of study: Citizens 18 years of age and above of the city of Yazd). Urban Sociological Studies. 9(32):33-56. [Persian]
indicators on the realization of the right to city (case study: Babolsar). Biquarterly Journal of Sociology of Social Institutions. 4(9):189-225. [Persian]
-Lefebvre H, Kofman E, Lebas E, editors (1996). Writings on cities. Oxford: Blackwell Publishing.
- Khezrnezhad P, Pourmohammadi MR, Roostaei S (2020). Analysis of the right to the city in urban public spaces with emphasis on gender equity approach, case study: Urmia City. Quarterly Journal of Woman and Society. 10(40):195-222. [Persian]
- Kuymulu MB (2013). The vortex of rights: Right to the city' at a crossroads. International Journal of Urban and Regional Research. 37(3):923-940.
- Meshkini A, Zarghamfard M, Kahaki F (2022). A comparative study of the right to the city in Iran. GeoJournal. 87:3101-3118.
- Marcuse P (2009). From critical urban theory to the right to the city. City. 13(2-3):185-197.
- Sugranyes A, Mathivet C, editors (2011). Cities for all: Proposals and experiences towards the right to the city. Chile: Habitat International Coalition (HIC).
- Maroufi H, Vahidi Borji G (2015). Space and the realization of the right to the city: Identifying the spatial components of the right to the city for analyzing and evaluating the Navvab Project in Tehran and La Défense in Paris. Motaleate Shahri. 4(16):5-14. [Persian]
- Pourmohammadi MR, Roostaei S, Khezrnezhad P (2019). Impact of the right to city on sense of belonging among gender groups (case study: Urmia public spaces). Geographical Urban Planning Research. 7(1):1-19. [Persian]
- Purcell M (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. GeoJournal. 58:99-108.
- Purcell M (2014). Possible worlds: Henri Lefebvre and the

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-07]

[DOI: 10.58209/geores.38.2.245]